

Paměť, na kterou se dá sáhnout. Pomníky, památníky a připomínání si minulosti

„Skutečná minulost je to, co po sobě nezanechá žádnou památku.“

Heda Kovályová¹

Klíčové otázky

- Které události minulosti si máme připomínat?
- Jakými způsoby si můžeme připomínat místa spojená s důležitými událostmi minulosti?
- Jak se mohou lišit podoby a sdělení různých památníků?

Úvodní text

Čas letí, prostor zůstává. Něco z toho času v prostoru ulpívá. Budovy přečkávají staletí, ještě dnes si můžeme sáhnout na staré patníky, které určovaly cesty i lidem dávno zemřelým, zapomenutým. Takový kámen patří do dob minulých i současných, ale co nám o dávných časech dovede prozradit? Pokud k nám vůbec hovoří, pak jazykem, kterému nerozumíme. Až lidé mu mohou vtisknout význam, kterému budou další lidé rozumět a díky němuž se upamatují na události, jejichž byly kameny a místa svědky. Těmito místy a kameny jsou památníky a pomníky. Přítomnost určuje, které pomníky se nově postaví nebo které ze starých pomníků se nechají stát. Pomníky nám prozrazují mnohé nejen o minulosti, ale také o současnosti a našem postoji k minulosti. Postavit takový pomník ovšem není jen tak. Důležité je si dobře promyslet, kde pomník postavit, a jak ho koncipovat, co k němu napsat, co z historické události zobrazit a co ne, na co upozornit. Každý památník pak sděluje o minulosti něco trochu jiného a každý na nás jinak působí. Řada památníků a pomníků na našem území připomíná období holocaustu.

¹ Heda KOVÁLYOVÁ. *Na vlastní kůži*. Praha 1992, s. 14.

Pracovní materiál č. 1

I² Památník obětem holocaustu na místě někdejšího starého židovského hřbitova, Ústí nad labem

II³ Stolpersteine – Kameny zmizelých před domy, kde pobývali lidé, kteří později zahynuli při holocaustu

² Foto: Tereza Saková

³ Foto: Tereza Rejšková; více o Stolpersteine a Markétě Auerbachové zde:

<<http://www.stolpersteine.cz/cs/nase-kameny/stolpersteine-v-cr/praha/15-auerbachova-marketa>>

III⁴ Památník Šoa Praha

IV⁵ Terezínský rodinný tábor v Osvětimi-Birkenau, zachovaná torza domů, kde pobývali českoslovenští židovští vězni

V⁶ Pinkasova synagoga v Praze – památník obětí holocaustu (jména českých a moravských židovských obětí holocaustu napsaná na stěnách synagogy)

5 Foto: Martin Šmok

6 Foto: Židovské Muzeum v Praze

1907-14.VIII
 IV1941-30.IV1943
 ADOLF16.XI1925-28.VII
 25.VIII1942 ADA23.IV1890
 22.XI1942 OTAZIV1900-18.X
 14.VIII1942 LOTA5.VIII1912-22.XI19
 22.XI1942 SIEBENSCHIN JOSE
 I.VI1920-28.VIII1942 SINGER ARNOL
 IV1900-18.XI1943 JINDRICH17.III1887-6.IX
 21.III1888-25.XI1942 MARTA23.VIII1898-19.XI
 SPIEGELOVA PAVLA18.VI1866-29.VIII1942 VA
 30.VIII1897-28.VIII1942 VALT.2.VIII1915-28.VIII1942
 VIII1942 CHARLOTA18.IV1884-28.VIII1942 MORIC3.I
 1843-9.XI1942 MORIC12.VI1871-9.IV1942 WALTER14.XI1903-21
 1942 MARCEL A.2.II1891-28.VI1942 FLORA19.XII1884-16.X
 22.XI1942 FELIX2.VIII1900-28.VII1942 PAVEL19.IV1901-22.XI194
 ALICE 4.III1896-6.IX1943 JIRI20.XI1925-6.IX1943 STECKLER FE
 1942 PAVEL19.VI1939-23.VIII1942 CHELA19.XII1941-15.IX1942 STEIG
 HERMANA3.II1896-26.XI1942 STEINER ADOLF 27.IV1908-16.VI1944
 8.IX1942 L.II.YI.XI1888-8.IX1942 ALICE 5.II1911-8.IX1942 EMIL 29.VIII18
 WIT 25.IV.5.VI1887-25.VIII1942 SEMA1.XI1891-25.VIII1942 HERMANA28.IV
 1942 STEINHAUER EMANUEL 9.IV1860-21.XI1942 HYNEK 17.XII1886-25.V
 BERTOLD 2.XII1868-15.XI1942 ELISA1.II1880-15.XI1942 BERTOLD 21.IX1900-1
 1942 STASSNY ADOLF 23.VI1915-29.III1943 LEOPOLD 12.XI1875-28.VII1942 IRMA
 1942 LOTA 3.II1922-28.VI1942 STASSNY RUDOLF 11.XI1909-2 STIKART ROBERT 16
 SIOSAROVA BEDRISKA 21.II1908-14.VII1942 FASTNY VIKTOR 12.VI1905-28.VII1942
 HERMAN LXII1881-6.IX1943 BEDRISKA 14.XI1881-6.IX1943 PAVLA13.XI1909-6.IX1943 TELS
 II.1943 BRUDAKOV 1910-1.II1943 TUBKI RICHARD 4.XI1885-20.VIII1942 VOGEL EMIL 1.VIII
 20.XII1899-6.IX1943 WALTER ARNOST 25.II1891-25.VIII1942 JOSEFA 2.VII1896-25.VIII1942 CH
 WEISSOTA LXI1899-25.VII1942 GRETA 6.VIII1903-25.VIII1942 SAMUEL 6.II1865-22.XI1942 AZ
 OLGAL1.XI1875-15.XII1943 PAVEL 23.III1896-19.IV1943 BERTA 8.XI1904-18.VI1942 OTA 9.VI1936-18.X
 14.IV1899-28.VII1942 OTA 24.II1891-28.VII1942 HEDVIKA 2.VIII1898-28.VII1942 KURT 15.VI1925-28.V
 MORIC 15.XI1897-22.XI1942 MARIE 4.VI1898-22.XI1942 REGINA 29.III1929-22.XI1942 WERTHE IMER
 1894-26.VIII1942 WINTER LUDVIK 12.VIII1873-1.VIII1942 RUDOLF INABA 28.XIII1878-26.XI1942 WINTI
 ALFRED 30.IX1872-5.VII1943 ELA 3.IV1879-6.IX1943 OSKAR 8.IX1869-29.XI1942 HEDVIKA 4.VIII1898
 1942 WOLLNER DAVID 15.XIII1855-19.XI1942 WURCEL JAKUB 18.XII1895-28.VII1942 ZENDULKO
 ZII1892-28.VII1942 IRENA 16.III1893-28.VIII1942 HELMAS 2.III1888-28.VIII1942 SALLY 16.XIII1865-15.XI1942
 BILKOVA MARKEAS.VI1911-4.XI1942 EHRMANNOVA BERTA 3.VIII1927-19.XI1942 NEUBAUER EMIL
 23.IV1942 JIRIZIX 1923-23.VI1942 SPIEGEL JINDRICH 30.XIII1870-18.XII1943 PAVLINA 5.XI1876-27.IV
 29.III1886-22.IX1942 LUDVIKA 25.VI1895-22.IX1942 PREDBORICE KOHN RUDOLF 18.III1896-29.IX19
 1943 LUSTIG ADOLF 3.IV1852-8.XII1942 PICKOTA 6.VI1899-26.IV1943 OTILIE 4.VI1895-26.IV1943 HERTA 7.III1926-21
 20.VIII1928-10.IV1943 SARBIER IRGO 3.VI1880-6.IX1943 EMMA 3.II1885-6.IX1943 FUCHSOVA ZENKA 3.IX1893
 23.IV1943 MUNKOVA ALZBETA 3.IX1897-20.IV1943 OTA 15.VI1927-6.IX1943 POLIAK EDWARD 3.II1881-6.IX1943 OLI
 ANNA 3.VIII1891-1.II1943 SCHIROVA HERMINA 3.VI1865-15.XII1943 SPITZ ALBERT 9.VIII1893-23.IV1943 ANNA 4
 V1942 STEINER ARTUR 10.VI1886-6.VIII1942 MARZVIB91 3.VIII1942 PREDPOTI F. FILESCHE R GUSTAV 22.2
 I.III1867-26.XI1942 IANA 5.III1865-21.XI1942 HILDA 19.XII1899 8.IX1942 MARKE TA 7.XII1906-16.VII1942 OSKAR 3.VI1881-3
 HERMAN 27.III1881 16.VII1942 EMAS 3.II1885 16.VII1942 BUCHWALDER VILEMA 5.III1888-25.VIII1942 RUZENA 18.XII19
 IRENA 9.II1913-10.VI1942 FRIEDMANN OTA 19.VIII1909-25.VIII1942 FUCHS ALFRED 25.IX1899-8.XI1942 ERIC
 SALOMON 18.III1878 16.VII1942 BERTA 1.VIII1876 16.VII1942 KURT 28.III1908-76.XI1942 ALFRED 8.VIII1892-14.VII1942 II
 16.VII1942 PAVLA 28.VIII1896 16.VII1942 EVA 14.XIII1924-14.VII1942 KNOPE ERVIN 23.IV1905-6.II1943 AMALIE 16.XI1866
 LAURA 23.VIII1876-22.XI1942 LIPNER OSKAR 14.III1896 8.IX1942 GRETA 5.IX1903-8.IX1942 ZENKA 26.VII1935-8.IX
 PETR 6.VII1938-16.VII1942 VILEMA 11.III1876-16.VII1942 OLGA 6.VI1891-16.VII1942 BILEROVA TEREZIE 14.XI1883-14.V
 LEOPOLD 19.XII1899-28.XI1942 OLGA 3.VIII1899-14.VII1942 RUDOLF 29.VIII1933-14.VII1942 VALERIE IO.VI1884-6.IX1885-14.V
 1865-22.XI1942 FRIEDA 29.VI1889 16.VII1942 ANNA 16.VII1893 16.VII1942 ROSENZWEIGOVA JINDRISKA 29.XII1871-1.XI194
 PETR 16.VI1938-4.XI1944 ELISA 10.III1893 16.VII1942 SAMOLINSKY ISIDOR 25.IV1873-20.VI1942 ADELTA 1.VIII1885-6.IX
 18.XII1943 IRMA 13.VIII1893-10.VI1942 SAMALIKOVA ELVIRA 19.VI1908-14.VII1942 STASTNY ERICH 8.IV1903-18.XI1943
 TAUSIG SAMUEL 10.II1899-8.IX1942 MARIE ZII1898-8.IX1942 JIRI 14.III1912-8.IX1942 RUDOLF 13.VI1928-8.IX1942 TOPE
 WEINBERGER ROBERT 13.1924-16.VIII1943 BERTA 3.VIII1893-16.VII1942

Pracovní materiál č. 2

Pomník	Stručný popis pomníku (max. 8 slov)	Na co konkrétně nás upomíná/Co vyjadřuje	Kde je umístěn (např. uvnitř budovy, na místě vyhlazovacího tábora atp.)	Pocity, které ve vás vyvolává (u každého pomníku zvolte 2 – 3 slova)
I				
II				
III				
IV				
V				

Metodická část

- Časová dotace: 45 minut, doporučujeme vyučujícím upravit pracovní materiály podle schopností jejich žáků, stejně tak volit a měnit učební strategie a metody podle pedagogických zkušeností a možností
 - Způsob práce: práce s fotografiemi, práce ve dvojicích, samostatná práce, písemné či výtvarné zpracování
 - Klíčová slova: připomínání holocaustu, paměť místa, místa paměti, památník
1. Na úvod lekce požádejte studenty, ať si na papír poznamenají právě pět historických událostí vážících se k českým zemím (z jakéhokoliv období), které jim připadají obzvláště důležité.
 2. Potom se jich zeptejte, zda by byli schopni k těmto událostem napsat konkrétní místa, které se k nim vážou. Po chvíli se jich zeptejte, zda na těchto místech jsou dané události nějak připomínány. Vyzvěte studenty, aby se s ostatními podělili o některé ze svých postřehů.
 3. Sdělte studentům, že se nyní zaměříme na jednu dějinnou událost – a to holocaust v českých zemích. Pokud jste o tom už nemluvili v bodě 2, zeptejte se jich, jaká místa se v České republice mohou k holocaustu vázat. Napište tato místa na tabuli/flipchart a ptejte se studentů, co konkrétně se na těchto místech dělo a čím jsou důležitá.
 4. Ukažte (například promítněte) studentům fotografie pomníků spojených s holocaustem v českých zemích (viz Pracovní materiál č. 1). V této fázi studentům nesdělujte, kde jednotlivé památníky jsou. Studenti mají za úkol ve dvojicích vyplnit tabulku (viz Pracovní materiál č. 2). Posléze se jich zeptejte, jak tabulku vyplnili (zaměřte se především na sloupeček „Na co konkrétně nás upomíná/Co vyjadřuje“ a „Pocity, které ve vás vyvolává“).
 5. Potom studentům sdělte, kde pomníky skutečně jsou (I – Pomník obětem holocaustu na bývalém židovském hřbitově v Ústí nad Labem; II – jeden z tzv. Stolpersteinů neboli Kamenů zmizelých v Královské ulici v Praze; III – pomník a návrh pomníku v areálu Nádraží Praha-Bubny, odkud odjížděly transporty do Terezína; IV - Terezínský rodinný tábor v Osvětimi-Birkenau; V – Pinkasova synagoga v Praze – památník obětem holocaustu). Zeptejte se jich, jak na ně působí, který se jim líbí nejvíce a který nejméně a proč.
 6. Zeptejte se, zda si studenti myslí, že je dobře, že na těchto místech pomníky jsou, zda jim připadají tyto pomníky vhodné, popř. co by na nich změnili.
 7. Na závěr vyzvěte studenty, aby zkusili na papír každý sám popsat či nakreslit pomník, který by umístili na nějaké místo spojené s holocaustem (nemusí se jednat o konkrétní místo, postačuje např. „dům, kde bydleli židovští občané před deportací“, „dům, kde sídlila firma vlastněná židovskými majiteli“ atp.). Diskutujte nad jejich návrhy.